

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN İRAK ŞAM İSLAM DEVLETİ İLE SANAL ORTAMDA YÜRÜTTÜĞÜ MÜCADELE

Doç. Dr. Armağan GÖZKAMAN
Beykent Üniversitesi

Giriş

İnternet ve sosyal medyanın bireylere daha önce hiç tanık olunmamış ölçüde büyük kitlelerle anlık olarak iletişime geçme olanağı vermiş olmasının devrimsel niteliği yadsınamaz. Çoğu kullanıcının bu kanallardan zararsız amaçlar için faydalandığı görülmekle birlikte, terörist örgütlerin de faaliyetlerini yürütürken modern iletişim imkanlarını giderek artan bir ustalıkla kullanıyor olmaları düşündürücüdür. Bu bağlamda, karar alıcıların sanal ortamda giderek mevcudiyetlerini arttıran radikal hareketlerin oluşturduğu tehdidi yeniden değerlendirmekten başka seçenekleri kalmamıştır.

Bu zorunluluk Avrupa Birliği'ne (AB) üye olan devletler için de geçerlidir. Nitekim, hem Birlik seviyesinde hem de ulusal seviyelerde Irak ve Şam İslam Devleti'ne (İŞİD) karşı sanal ortamda çok cepheli mücadeleler yürütülmektedir. Bu çalışmada, söz konusu mücadelelerin değerlendirilmesi için iki bölümden faydalanılacaktır. Birinci bölümde internet ve sosyal medyanın terör örgütü açısından önemi üzerinde durulacaktır. İkinci bölümde ise Birlik üyesi devletlerin hem bireysel hem de ortaklaşa oluşturdukları mekanizmalara odaklanılacaktır.

I. Sanal Ortamın İŞİD'e kazandırdıkları

Yüzyılın başından itibaren sanal platformlar devlet dışı aktörlere önemli bir yer sağlamıştır. Bu aktörlerin artık siyasal otoritelere karşı daha güçlü konumda ve siyaset gündemini yeni katılım kanallarıyla etkileyebilir durumda

oldukları gözlemlenmektedir.¹ Bu durum terör örgütleri için de geçerlidir. İstihbarat servisleri tarafından takip edilme gibi bazı risklere rağmen,² internetin İŞİD'e yaşamsal faydaları olmuştur.

a. Sanal Ortamda Mesaj Aktarımının Avantajları

11 Eylül 2001 saldırısı sonrasında terör örgütlerinin “beyan veren, röportaj yapılan ve hükümetlerle müzakere eden” düzenli ve aranan kaynaklar oldukları görülmektedir.³ Ancak, bu durum terör örgütlerinin sansürden muaf olmaları sonucunu getirmemiştir. Terör eylemlerinin medyada yer alması – etkilerini sınırlandırma amacıyla – kısıtlamalara tabidir.⁴ Aksi takdirde bu yayınlar teröristlere mesaj aktarımı, korku yayma ve taraftar toplama fırsatı verebilir.⁵ İnternet ve sosyal medya sayesinde teröristlerin önündeki bu önemli engel kalkmış bulunmaktadır. Çünkü artık yasa dışı örgütlerin yayın sınırlarını medya kuruluşları çizememektedir. Daha da kötüsü, görüntüler manipüle edilebilmekte ve mesajlar özel efektler kullanılarak daha etkili hale getirilebilmektedir.

İŞİD ve benzer örgütler için dijital ortamların sağladığı bir başka fayda da yayın hızıyla ilgilidir. Terör örgütleri artık klasik iletişim yöntemlerini kullanma zorunluluğundan kurtularak çevrimiçi özelliği olan herhangi bir cihaz aracılığıyla mesajlarını rahatlıkla iletebilir duruma gelmişlerdir. İnternet aracılığıyla anlık bir basın duyurusu yapmanın maliyeti yok denecek kadar düşük

- 1 Maura CONWAY, “Terrorist Use of the Internet and the Challenges of Governing Cyberspace” in MYRIAM Dunn CAVELTY, Victor MAUER and Sai Felicia KRISHNA-HENSEL (Eds.), *Power and Security in the Information Age. Investigating the Role of the State in Cyberspace*, Ashgate, 2007, pp. 95-127.
- 2 Manuel R. TORRES SORIANO, “The Vulnerabilities of Online Terrorism”, *Studies in Conflict & Terrorism*, Vol. 35, No. 4, 2012, pp. 264-275; Daniel BYMAN, Jeremy SHAPIRO, “Be Afraid. Be A Little Afraid: The Threat of Terrorism from Western Foreign Fighters in Syria and Iraq”, *Brookings* (Policy Paper), No. 34, November 2014, <http://www.brookings.edu/~media/research/files/papers/2014/11/western-foreign-fighters-in-syria-and-iraq-byman-shapiro/be-afraid-web.pdf> (Erişim Tarihi: 10 Eylül 2016); Frederick DOUZET, “Le Cyberspace, Troisième Front de la Lutte contre Daech”, *Hérodote*, No. 160-161, 2016; “Les Réseaux Sociaux Complices des Terroristes?”, *Le Matin*, 16.06.2016, <http://www.lematin.ch/monde/Les-reseaux-sociaux-complices-des-terroristes/story/23517427> (Erişim Tarihi: 10 Eylül 2016).
- 3 Zohar KAMPF, Tamar LIEBES, *Transforming Media Coverage of Violent Conflicts: The New Face of War*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2013.
- 4 Bruce SCHNEIER, *Beyond Fear: Thinking Sensibly about Security in an Uncertain World*, Springer, New York, 2003.
- 5 Terör eylemlerinin medyada yer almalarının olumsuz sonuçları hakkında bkz. Mesut HAKKI CAŞIN, *Uluslararası Terörizm*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2008.

seviyelerdedir ve bu işlem kolayca ve son derece hızlı bir şekilde gerçekleştirilebilmektedir.⁶

IŞİD'in sansürlenmemiş bir yayın olanağına sahip olmasının faydaları üzerinde dururken bu örgütün devlet benzeri bir yapılanmaya sahip olduğunu da hatırlamak faydalı olacaktır. Petrol kaynakları işleyen, kaçakçılık şebekelerini kontrol eden ve tarım alanında faaliyet gösteren IŞİD⁷ dünyanın en zengin terör örgütüdür.⁸ Örgütün devletleşme ihtirası, işgal ettiği topraklar üzerinde işleyen bir idari sistemin var olduğunu dünyaya ispatlama gayretlerine de sebep olmuştur. Böylece, gerçekleştirmiş olduğu birçok propaganda faaliyetinde – dış dünya ile sürdürdüğü savaşa rağmen – “normallik” görüntüsünü verme ve idari anlamdaki yetisini ispatlama amaçları tespit edilmektedir.⁹

Böylece, radikal terör örgütü başarılı bir dijital iletişim stratejisini yürüterek ve büyük miktarlarda veri paylaşımı gerçekleştirerek bilgi savaşında önemli bir aktör durumuna gelmiş bulunmaktadır. Örgüt üyeleri her gün binlerce mesaj göndermekte ve dış dünyayı en son “gelişmelerden” haberdar etmektedir. Önemli olayların gerçekleştiği dönemlerde sanal ortamdaki etkinlik daha da artmaktadır.¹⁰ Bu bağlamda, IŞİD mensuplarının internet üzerindeki faaliyetlerinin terörle mücadeleyi zorlaştıran bir kısır döngüye yol açtığını ileri sürmek hata olmaz. Zira, örgütün üye ve destekleyicilerinin artması giderek daha fazla çevrimiçi faaliyete neden olmakta ve bu durum da IŞİD için faaliyette bulunacak kişilerin çoğalmasıyla sonuçlanmaktadır. Böyle bir sebep-sonuç ilişkisi içerisinde terör örgütlerinin modern iletişim teknolojilerinin kullanıldığı kitle kaynak süreçlerine yönelmeleri şaşırtıcı olmaktan uzaktır.

- 6 Michele ZANINI, Sean J.A. EDWARDS, “The Networking of Terror in the Information Age” in John ARQUILLA, David RONFELDT (Eds.), *Networks and Netwars: The Future of Terror, Crime and Militancy*, RAND Corporation, Santa Monica, Arlington & Pittsburgh, 2001, pp. 29-60; Rawaa AUGÉ, “Daech et les Médias: Coulisses d’Un Mariage Forcé”, *Hérodote*, No. 160-161, 2016, pp. 209-222.
- 7 Myriam BENRAAD, “L’État Islamique: Anatomie d’Une Machine Infernale”, *Revue Internationale et Stratégique*, No. 96, 2014, pp. 28-37; Vincent PIOLET, “Géoéconomie du Proto-État Dirigé par Daech”, *Géoéconomie*, No. 78, 2016, pp. 59-73.
- 8 “ISIS/Caliphate - Funding and Strength”, *Global Security*, 12.11.2016, <http://www.globalsecurity.org/military/world/para/isis-2.htm> (Erişim Tarihi: 15 Kasım 2016).
- 9 Aaron Y. ZELIN, “Picture Or It Didn’t Happen: A Snapshot of the Islamic State’s Official Media Output”, *Perspectives on Terrorism*, Vol. 9, No. 4, August 2015, pp. 85-97, <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/445/876> (Erişim Tarihi: 16 Kasım 2016); Hasna HUSSEIN, “La Propagande de Daesh”, *Esprit*, 04.07.2016, <http://esprit.presse.fr/news/frontpage/news.php?code=459> (Erişim Tarihi: 16 Kasım 2016).
- 10 J. M. BERGER, “The Metronome of Apocalyptic Time: Social Media as Carrier Wave for Millenarian Contagion”, *Perspectives on Terrorism*, Vol. 9, No. 4, August 2015, pp. 61-71, <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/444/875> (Erişim Tarihi: 16 Kasım 2016).

b. İstihdam: Dijital İletişimin Sağladığı Büyük İmkan

Yeni eleman kazanımının terör örgütleri için önemi yadsınamaz. Dijital dünyanın faydalarının farkında olan bu örgütlerin özellikle bu amaçla tasarlayarak inşa ettikleri çeşitli web sitelerinin bulunması, internet ortamının terör örgütleri için ne kadar işlevsel olduğunu ispatlar niteliktedir. Gerekli web platformunun oluşturulması durumunda uygun profildeki insanların bu platform aracılığıyla örgüte katıldıkları gözlemlenmektedir.¹¹ İnternet yoluyla katılımın tam olarak hangi oranda ve hangi hızda gerçekleştiğini hesaplamak mümkün olmasa da, İŞİD'in eleman alımlarında web kullanıcılarının büyük bir potansiyel oluşturduğu söylenebilir.

Bu varsayımı çok sayıda veriyle desteklemek mümkündür. Bunlardan biri, sanal teknolojinin sağladığı gözlemlene ve bilgiye erişim imkanları sayesinde örgüt için uygun profildeki bireylere ulaşılmasıyla ilgilidir.¹² Çevrimiçi kullanıcıları gizlice takip etme olanağı veren altyapı, aynı zamanda tek bir kişiyi örgüte kazandırmak için haftalar ve hatta aylar boyunca çalışma olanağı sağlamakta ve radikalleştirme faaliyetleri için eşsiz bir ortam oluşturmaktadır.

Bir diğer önemli nokta, çevrimiçi faaliyetlerin her seviyedeki işe alım süreçlerinde kullanılıyor olmasıdır. İŞİD gibi karmaşık bir yapı için mesleki iletişimin önemi inkar edilemez. Örgüt, nitelikli adayları kazanmak için çeşitli sosyal medya kampanyalarına başvurmakta ve özellikle sahip olduğu altyapı kalitesine ve üyelerine sağladığı olanaklara vurgu yaparak çekiciliğini artırmaktadır.¹³ Yapmış olduğu yayınlarda saflarına katmış olduğu doktor ve mühendis gibi nitelikli elemanları öne çıkarttığı videolardan faydalandığı görülmektedir.¹⁴ Bu yayınlarda maddi olanaklar ve insan kaynakları üzerinde durarak şiddet uygulayan örgüt imajını düzeltmeyi de amaçlamaktadır.

Çevrimiçi eleman alımı sürecinde kimliklerin gizli tutulabiliyor olması da İŞİD için önemli bir husustur. Örgüt üyeleri takma isimle doktrin yayma ve ki-

11 Thomas LEGRAIN, "L'Utilisation des Réseaux Sociaux par les Bandes Criminelles", *Sécurité Globale*, Printemps 2016, No. 1, pp. 97-111.

12 Gabriel WEIMANN, "Using the Internet for Terrorist Recruitment and Mobilization" in Boaz GANOR, Katharina von KNOP, Carlos DUARTE (Eds.), *Hypermedia Seduction for Terrorist Recruiting*, IOS, Amsterdam, 2007.

13 Yannick VEILLEUX-LEPAGE, "Paradigmatic Shifts in Jihadism in Cyberspace: The Emerging Role of Unaffiliated Sympathizers in Islamic State's Social Media Strategy", *Journal of Terrorism Research*, Vol. 7, No. 1, January 2016, pp. 36-51; Caroline PIQUET, "Comment Daech Attire de Jeunes Médecins et Ingénieurs", *Le Figaro*, 16 February 2016, <http://www.lefigaro.fr/international/2016/02/16/01003-20160216ARTFIG00035-comment-daech-attire-de-jeunes-medecins-et-ingenieurs.php> (Erişim Tarihi: 10 Ekim 2016).

14 Yannick VEILLEUX-LEPAGE, Op. cit.

şisel bilgilere ulaşma faaliyetlerinde bulunabilmekte ve tüm bunları yaparken kimliklerini ifşa etmek zorunda kalmamaktadırlar.¹⁵ Böylece, kişisel bilgilerin ve gizli verilerin güvenliğini sağlamak için geliştirilmiş olan bir sistem terörist unsurların güvenlik güçleri tarafından ele geçirilmesini önemli ölçüde zorlaştırmaktadır.

İŞİD'in dijital platformlarda başarı sağlamalarında dikkatlice seçilmiş psikolojik yöntemlerin de payı bulunduğunu hatırlamak gerekir. Bireylerin gayet dostça bir yaklaşımla ve içeriği şiddetten uzak olan mesajlarla örgüte "davet" edilmeleri sonucunda dikkat çekici başarılar kazanıldığı görülmektedir. Burada özellikle internet ve sosyal medya kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte Müslüman olmayan coğrafyalarda yaşayan bireylerle temasa geçme imkanının çok ciddi bir şekilde arttığına dikkat çekilebilir. Günümüzde cihazçı terör örgütlerine katılan Batı uyrukluların sayısı binlerle ifade edilmektedir.¹⁶

c. Genel Ağın Sunduğu Diğer Avantajlar

Sanal ortamın terör örgütlerine sağladığı avantajların yukarıda belirtilenlerle sınırlı kalmadığı ve en az üç eylem türü için daha olanak yarattığı ileri sürülebilir. İnternet üzerinden bağış toplama bunlardan biridir. Kolay erişim, gizlilik ve hedef kitleye ulaşma fırsatı nedeniyle terör örgütlerinin çevrimiçi kitlesel fonlama yöntemini benimsedikleri görülmektedir. İŞİD de bu süreçten uzak kalmamıştır. Örgütün bağış yoluyla elde ettiği gelirin 50 milyon Amerikan doları olduğu tahmin edilmektedir.¹⁷ Sosyal medya sayesinde bağışçılarla fiziksel temasa geçme zorunluluğunun ortadan kalkmış olması İŞİD'e önemli bir avantaj sağlamıştır.

İŞİD, sanal ortamı Suriye ve Irak'ta işgal etmiş olduğu topraklardaki tarihi eserlerin satışı için de kullanmaktadır. Söz konusu yağmalamanın "Değerli Kaynaklar Bakanlığı"¹⁸ aracılığıyla kurumsallaşmış bir şekilde gerçekleştirili-

15 "ISIS Recruitment: Social Media, Isolation, and Manipulation", *Citizens for Global Solutions*, 04.12.2015, http://globalsolutions.org/blog/2015/12/ISIS-Recruitment-Social-Media-Isolation-and-Manipulation#.V3_cHRKNqIo (Erişim Tarihi: 10 Ekim 2016); M. N. SIROHI, *Cyber Terrorism and Information Warfare*, Alpha Editions, Delhi, 2015.

16 Yasmin MERCHANT, "How ISIS Recruits through Social Media", *Fordham Political Review*, <http://fordhampoliticalreview.org/how-isis-recruits-through-social-media/> (Erişim Tarihi: 14 Ekim 2016).

17 "ISIS Financing: 2015", *Center for the Analysis of Terrorism*, May 2016, <http://cat-int.org/wp-content/uploads/2016/06/ISIS-Financing-2015-Report.pdf> (Erişim Tarihi: 14 Ekim 2016)

18 Malcolm NANCE, *Defeating ISIS: Who They Are, How They Fight, What They Believe*, Skyhorse Publishing, New York, 2016; Louisa LOVELUCK, "Islamic State Sets Up 'Ministry Of Antiquities' to Reap the Profits of Pillaging", *The Telegraph*, 30.05.2015, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/islamic-state/11640670/Islamic-State-sets-up-ministry-of-antiquities-to-reap-the-profits-of-pillaging.html> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2016).

yor olması dűřündürűcűdűr. Örgűtűn tarihi eser satıřı ile milyonlarca dolar kazandıđı tahmin edilmektedir. Bu gelirin bir kısmı, eBay gibi popűler sitelerde yapılan, alıcılarla temasın sosyal medya aracılıđıyla sađlandıđı ve Skype gibi programlar aracılıđıyla gűnderilen őrűn fotođraflarının kullanıldıđı satıřlardan kaynaklanmaktadır.

IřİD'in saldırılarını planlama, űyelerini eđitme ve yűnlendirme gibi kritik űnemdeki faaliyetlerini sanal ortamda gerçekteřtiriyor olması da űnemlidir. Burada gűzden kaçıřılmaması gereken bir nokta, őrğűtűn bu sűreçleri güvenlik gűçleri tarafından fark edilmeden tamamlayabiliyor olmasıdır. Kik, Surespot, Wickr ve Telegram gibi birçok uygulama aracılıđıyla řifrelenmiř mesajlařma olanađından yararlanan IřİD, derin ađları¹⁹ ve mesajların gűnderildikten kısa bir sűre sonra silindiđi iletiřim uygulamalarını kullanarak gizliliđini koruyabilmektedir.

IřİD'in iletiřimde řifreleme sistemini kullanarak mesajlarını gizli tutabilmesi, adli takip sűreçlerini zorlařtırmaktadır. Ulusal yargı sistemlerinin – mevcut yasal bořluklardan űtűrű – internet űzerinde iřlenen suçlarla yeterince etkili bir řekilde műcadele edemediđini ileri sűrmek hata olmaz. Bilgi ve iletiřim teknolojilerinin karmařık yapısı nedeniyle ter űrizm ile sanal ortamda gerçekteřtirilen műcadelede ulusal yasal mevzuatların uygulanmalarına iliřkin zorlukların da varlıđı²⁰ hatırlandıđında, sanal ortamın IřİD ve diđer ter űrist őrğűtűler için ayrıcalıklı savař alanı olarak kalacađı ileri sűrűlebilir. Alınabilecek en etkili űnlemlerden biri uluslararası iřbirliđidir. Bu noktada, Avrupa Birliđi'nin hem ileri bir bűtűnleřme modeli hem de uluslararası ter űrűn hedefi olması nedeniyle űnemli bir ortak műcadele platformu oluřturduđunu ifade etmek hatalı olmaz.

IřİD'in siber saldırı gerçekteřtirme potansiyeli de sanal ađlardan sađlayabileceđi faydalar arasında sayılabilir. Bu konuyla ilgili olarak dikkat çeken bir durum, őrğűtűn henűz bu tűr bir saldırı aracılıđıyla kayda deđer bir bařarı elde edememiř olmasıdır. Bu yűzden de uluslararası camiada konuyla ilgili ciddi bir endiře bulunmamaktadır. Ancak, her ne kadar IřİD'in bűyűk űlçekte bir siber saldırı dűzenleyecek imkan ve yeterliliklere sahip olmadıđı dűřűnűlse

19 Gabriel Weimann "derin ağ" kavramını Google gibi normal arama motorları ile ulaşılamayan web içerikleri olarak açıklamaktadır. Bkz. Gabriel Weimann, Op. Cit.

20 "Report of the Secretary-General on the Threat Posed by ISIL (Da'esh) to International Peace and Security and the Range of United Nations Efforts in Support of Member States in Countering the Threat", *United Nations Security Council*, S/2016/92, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2016/92 (Erişim Tarihi: 24 Ekim 2016).

de,²¹ bu tür bir tehdidin önümüzdeki yıllarda gerçekleşme olasılığı göz ardı edilmemelidir.

II. Avrupa Birliği'nde İŞİD'e Karşı Sanal Ortamda Alınan Tedbirler

Aşırılık yanlıları tarafından Avrupa ülkelerinde gösterilen faaliyetlerde web sitelerinin ve sosyal ağların derin etkileri olduğunu ortaya koyan çalışmalar bulunmaktadır.²² Bu tehdit ile mücadelede öncelik, doğal olarak, egemen devletlerin yetki alanına girmektedir. Avrupa Birliği tarafından ortaya konulan çabalar ulusal seviyede gerçekleştirilenleri tamamlayıcı niteliktedir. AB'nin radikalleşme ve istihdam stratejisi belgesinde de belirtildiği üzere,²³ çevrimiçi terörizmle mücadele hem sanal ortamın teröristlerce kullanımına hem de terörü destekleyen söylemlere karşı yürütülen faaliyetleri kapsamaktadır. Bu bağlamda, Avrupa düzeyindeki eylemleri radikal terör örgütlerinin internet aracılığıyla bireylere ulaşmalarının engellenmesi ve radikalleşme süreçleriyle mücadele üzerinden incelemek mümkündür.

a. Üye Devletler Tarafından Gerçekleştirilen Girişimler

Her ne kadar Avrupa Birliği'ne üye olan devletlerin terörizmle sanal ortamda mücadele etmek amacıyla kabul ettikleri kanunların ve oluşturdukları yapılanmaların tümünü incelemek bu çalışmanın kapsamı dışında kalsa da, bazı örneklerin hatırlatılması faydalı olabilir. Bunların bir kısmı genel ağ üzerindeki içeriğin engellenmesini kapsamaktadır. Örneğin, Fransa'da 13 Kasım 2014 tarihinde kabul edilen yasa²⁴ ulusal makamlara terörle ilgili tüm web sitelerini kapatma hakkı vermiştir. İngiltere'de 2010 yılından beri faaliyet gösteren *Terörle Mücadele İnternet Sevki Birimi* de (Counter Terrorism Internet Referral

21 "Pro-ISIS Hacking Groups Form United Cyber Caliphate", *Flashpoint*, 29.04.2016, <https://www.flashpoint-intel.com/media-post/pro-isis-hacking-groups-form-united-cyber-caliphate/> (Erişim Tarihi: 24 Ekim 2016).

22 David THOMSON, *Les Français Djihadistes*, Editions des Arènes, Paris, 2014; Jytte KLAUSEN et al., "The YouTube Jihadists: A Social Network Analysis of Al-Muhajiroun's Propaganda Campaign", *Perspectives on Terrorism*, Vol. 6, No. 1, March 2012, pp. 37-43. <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/klausen-et-al-youtube-jihadists/361> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2016).

23 "Revised EU Strategy for Combating Radicalisation and Recruitment to Terrorism", *Council of the European Union*, 19.05.2014, <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%209956%202014%20INIT> (Erişim Tarihi: 14 Ekim 2016); "Preventing Radicalisation: Role of the European Commission", *European Commission* (Press Release), 02.12.2014, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/docs/fight-against-radicalisation/role_of_the_eu_en.pdf (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2016).

24 "Loi No. 2014-1353 du 13 Novembre 2014 Renforçant les Dispositions Relatives à la Lutte contre le Terrorisme", *Journal Officiel de la République Française*, No. 263, 14.11.2016, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000029754374&categorieLien=id> (Erişim Tarihi: 10 Ekim 2016).

Unit)²⁵ aynı amacı gütmektedir. Son dönemde terörist unsurların internet üzerinden faaliyetini engelleme amacıyla mevzuatını yenileyen Hollanda'nın polis biriminde hem internet hizmet sağlayıcıları hem de vatandaşlarla işbirliği yapan bir uzman ekip görevlendirilmiştir.²⁶ Alman İçişleri Bakanı Thomas de Maizière tarafından 2017 yılında sanal alana yönelik soruşturmaların teknik olarak desteklenmesi bağlamında suç ve terörle mücadele yöntem ve stratejileri geliştirmek üzere bir büro oluşturulacağına açıklanması²⁷ bu alanda verilebilecek bir diğer örneği oluşturmaktadır.

Üye devletlerin sanal ortamda yürüttükleri bir diğer faaliyet türü radikalleşme karşıtı girişimlerle ilgilidir. Belçika 2014 ve 2015 yıllarında hem İçişleri Bakanlığı bünyesinde bir mücadele birimi kurarak²⁸ hem de federal strateji belgesini kabul ederek²⁹ “cihat” karşıtı propaganda sürdürmeyi amaçlamıştır. Benzer bir amaç, İngiliz hükümetinin terörizm karşıtı strateji çerçevesinde özellikle sivil toplum örgütlerini destekleme çabalarıyla açığa çıkmaktadır. Fransa'da hükümet destekli *Stop Djihadisme* web sayfası gençlerin radikal şiddet tuzağına düşmemeleri için faaliyet göstermektedir.³⁰ Alman Yurttaşlık Eğitimi Federal Ajansı sanal mücadelede YouTube üzerinde takip edilen ünlülerden faydalanmayı tercih etmiştir.³¹ Hollanda Güvenlik ve Adalet Bakanlığının web sayfasında, *Kültürler Arası Katılım ve Bütünleşme Vakfı* tarafından genç

- 25 Erin Marie SALTMAN, Jonathan RUSSEL, “White Paper - The Role of Prevent in Countering Online Extremism”, 02.12.2014, *Quilliam*, <https://www.quilliamfoundation.org/wp/wp-content/uploads/publications/free/white-paper-the-role-of-prevent-in-countering-online-extremism.pdf> (Erişim Tarihi: 10 Ekim 2016).
- 26 “The Netherlands: Extremism and Counter-Extremism”, *Counter Extremism Project*, 14.04.2016, http://www.counterextremism.com/sites/default/files/country_pdf/NL-04142016.pdf (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2016).; “The Netherlands Comprehensive Action Programme to Combat Jihadism: Overview of Measures and Actions”, *National Coordinator for Security and Counterterrorism*, Ministry of Security and Justice, 29.08.2014, https://english.nctv.nl/Images/def-a5-nctvjihadismuk-03-lr_tcm92-562673.pdf (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2016).
- 27 Ben KNIGHT, “Germany to Ease Deportations for Migrant Criminals”, *Deutsche Welle*, 11.08.2016, <http://www.dw.com/en/germany-to-ease-deportations-for-migrant-criminals/a-19465493> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2016).
- 28 “La Lutte contre Daech 2.0 en Europe”, *Arte*, 15.03.2016, <http://info.arte.tv/fr/la-lutte-contre-daech-20-en-europe> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2016).
- 29 **Stratégie Fédérale Belge contre la Radicalisation Violente**, <http://www.joellemilquet.be/wp-content/uploads/2014/06/1406-annexes.pdf> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2016).
- 30 “Le Terrorisme Djihadiste”, *Stop-Djihadisme*, <http://www.stop-djihadisme.gouv.fr/decrypter.html> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2016).
- 31 “Why Islamic State Is Winning the Online War”, *Der Spiegel*, 19.11.2015, <http://www.spiegel.de/international/europe/authorities-struggle-to-control-islamic-state-online-a-1063490.html> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2016).

göçmenler için hazırlanan *Diamant* adlı programın bağlantısı yer almaktadır.³²

AB üyesi devletlerin nefret söyleminin yayılmasını engelleme teşebbüslerinden bahsederken değinilmesi gereken bir diğer nokta da internet hizmeti sağlayan büyük firmaların yardımını almak için yapılan çalışmalarıdır. 13 Kasım 2015 tarihinde Paris'te gerçekleşen terör saldırılarından sonra alınan önlemleri değerlendirmek üzere Fransız bakanlar ile Facebook, Twitter, Google, Apple ve Microsoft temsilcileri arasında gerçekleşen toplantı bu konuyla ilgili dikkat çeken örneklerden birini oluşturmaktadır.³³ Bir diğer gelişme; Alman makamları ile Google, Facebook ve Twitter arasında varılan ve sakıncalı verilerin yapılacak bir uyarıyı takip eden 24 saat içinde silinmesine dair anlaşmadır.³⁴ Fransız İçişleri Bakanı ve Alman mevkidaşının Avrupa Komisyonu'na şifreli telekomünikasyon şebekelerini yerleştirmesi çağrısında bulunmaları,³⁵ benzer bir girişime işaret etmektedir.

b. Sanal Ortamdaki Sakıncalı İçeriklerin Kaldırılması Amacıyla AB Seviyesinde Mücadele

Avrupa Birliği'nin Temel Haklar Şartı, herkesin “kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ulusal sınırlarla kısıtlanmaksızın (...) haber ve düşünceleri elde etme” özgürlüğü olduğunu belirtmekte ve basının özgürlüğüne ve çoğulculuğuna saygı gösterilmesinin gerekliliğine işaret etmektedir.³⁶ Sanal ağların varlığı bu maddeyi destekler niteliktedir. Ancak, bu ağların kullanımı sadece barışçıl amaç güden kişi ve grupların tekelinde değildir. Siyasi otoriteler, kimi zaman yasa dışı ifade ve yayınlardan ötürü müdahale etmek durumun-

32 “SIPI: Foundation for Intercultural Participation and Integration (Stichting Interculturele Participatie en Integratie)”, *European Network of Deradicalisation*, <http://www.european-network-of-deradicalisation.eu/component/contact/contact/54-sipi> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2016).

33 3 Aralık 2015'te gerçekleşen toplantıya hükümeti temsilen Başbakan Manuel Valls, İçişleri Bakanı Bernard Cazeneuve ve Devlet Bakanı Axelle Lemaire katılmışlardır. Bkz. Sandrine CASSINI, Alexis DELCAMPRE, Cécile DUCOURTIEUX, “Les Grands Groupes du Web face à la Propagande Djihadiste”, *Le Monde*, 03.12.2015, http://www.lemonde.fr/economie/article/2015/12/03/la-difficile-mission-des-grands-du-web-face-a-la-propagande-djihadiste_4823050_3234.html (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2016).

34 Julia FIORETTI, Foo Yun CHEE, “Facebook, Twitter, YouTube, Microsoft back EU Hate Speech Rules”, *Reuters*, 31.05.2016, <http://www.reuters.com/article/us-eu-facebook-twitter-hatecrime-idUSKCN0YM0VJ> (Erişim Tarihi: 10 Ekim 2016).

35 “Messageries Chiffrées: La France et l'Allemagne Demandent à l'Europe d'Agir”, *Le Point*, 23.08.2016, http://www.lepoint.fr/societe/messageries-chiffrees-la-france-et-l-allemande-demandent-a-l-europe-d-agir-23-08-2016-2063213_23.php#xtor=RSS-221 (Erişim Tarihi: 25 Eylül 2016).

36 “Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi”, *Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu*, <http://avrupa.info.tr/tr/ab-ve-sivil-toplum/haklar-bildirgesi> (Erişim Tarihi: 24 Eylül 2016).

da kalmaktadırlar. İfade özgürlüğü şiddet ve nefreti körükleyen yasa dışı nefret söylemlerini yayma hakkı vermediği için³⁷ aşırılık ile mücadele ve özgürlükleme saygı birbirini dışlayan kavramlar olarak düşünülemez.

Avrupa polis teşkilatı Europol içerisinde oluşturulan *AB İnternet Sevk Birimi* bu mücadeleyle ilgili yapılanmalardan biridir. Sanal ortamdaki sakıncalı içeriklerin tespit edilerek sevkinin sağlanmasını amaçlayan³⁸ bu birimin özel sektör ile yakın temas içerisinde faaliyetlerini sürdürmesi şaşırıcı değildir; çünkü sevkten bahsedildiğinde genel ağ üzerinde faaliyet gösteren firma ve hizmet sağlayıcıların kamu düzenine tehdit oluşturan içeriklerin kaldırılmasındaki sorumlulukları hatırlanmaktadır.

AB İnternet Forumu, aynı doğrultudaki bir diğer girişimdir. Halkı sakıncalı internet yayınlarından korumak amacıyla kurulan bu forum, ulusal ve AB seviyesindeki yetkililerle sivil toplum ve sanayiye buluşturmaktadır.³⁹ Kuruluş sebeplerinden biri sanal ortamda terörü destekleyen mesajlara erişimi engellemek olan bu forumun güçlendirilmesi amacıyla bir *Ortak Sevk Platformu* üzerinde çalışmalar sürdürülmektedir. İnternet endüstrisi tarafından geliştirilen – ve Europol’ün de tüm çalışmalara dahil olduğu – bu platform sevk süreçlerini hızlandırmayı ve kaldırılan veya engellenen sanal verilerin bir başka site üzerinde tekrar yayınlanmalarını engelleme planlarının ürünüdür.⁴⁰

Avrupa Birliği’nin internet aracılığıyla yayılan yasa dışı mesajları engelleme amaçlı bir başka girişimi 2015 yılının Ekim ayında gerçekleşmiştir. AB Bakanları ile Google, Twitter ve Facebook temsilcileri arasında yapılan görüşmede gündemi IŞİD ve diğer aşırılık yanlısı gruplarla mücadeleye yönelik strateji ve eylemlerin oluşturduğu görülmektedir.⁴¹ Bu görüşmenin Çevrimiçi

37 “EU Internet Forum: Bringing Together Governments, Europol and Technology Companies to Counter Terrorist Content and Hate Speech Online”, *European Commission* (Press Release), 03.12.2015, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-6243_en.htm (Erişim Tarihi: 24 Eylül 2016).

38 “EU Internet Referral Unit at Europol – Concept Note”, *Council of the European Union*, 7266/15, 16.03.2015, <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7266-2015-INIT/en/pdf> (Erişim Tarihi: 24 Eylül 2016).

39 “EU Internet Forum: Bringing Together Governments, Europol and Technology Companies to Counter Terrorist Content and Hate Speech Online”, Op. cit.

40 “Supporting the Prevention of Radicalisation Leading to Violent Extremism”, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, COM(2016) 379 final, *European Commission*, 14.06.2016, http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/library/publications/2016/communication-preventing-radicalisation_en.pdf (Erişim Tarihi: 28 Ekim 2016).

41 Nikolaj NIELSEN, “Internet Giants Discuss Jihad with EU ministers”, *EUobserver*, 09.10.2014, <https://euobserver.com/justice/125989> (Erişim Tarihi: 28 Ekim 2016).

Yasa Dışı Nefret Söylemiyle Mücadeleye İlişkin Davranış Kuralları⁴² adlı belgenin kabulünden önce gerçekleşmiş olması anlamlıdır. Avrupa Komisyonu, Twitter, Facebook, Youtube ve Microsoft tarafından 31 Mayıs 2016 tarihinde kabul edilen bu belge, nefret söyleminden oluşan içeriklerin hızlı bir şekilde erişilemez hale getirilmelerine yönelik uzlaşılı tescilleştir.⁴³

c. Avrupa Birliği'nin Sanal Ortamda Sürdürülen Aşırılık Propagandalarıyla Mücadelesi

İŞİD taraftarlarının 2014 yılında 46.000 Twitter hesabı olduğu⁴⁴ göz önünde bulundurulduğunda, örgütle çevrimiçi mücadelede sadece içerik engelleme çalışmalarının başarılı sonuçlar getirmeyeceğini ileri sürmek hata olmaz. Bu görüşün Avrupa Birliği tarafından da benimsendiği, radikalleşmeyi hedef alan girişimler aracılığıyla anlaşılmaktadır. Nitekim, Avrupa Komisyonunun 2014 yılından beri ileri sürdüğü somut eylem önerileri AB'nin diğer kurumları tarafından da desteklenmiştir. Hem Avrupa Parlamentosu hem de Avrupa Zirvesinin vurguladığı işbirliği şemalarında Birlik ile internet kuruluşlarının çevrimiçi platformlarda kullanılacak karşı söylemlere de odaklanmaları ve sivil toplumun demokratik ve şiddet karşıtı söylemlerin yayılma süreçlerine dahil edilmesi salık verilmektedir.

Yukarıda belirtilen amaçlara hizmet etmek için oluşturulan yapılanmalardan biri olan *Radikalleşme Farkındalık Ağı* 2011'de kurulmuştur. Yüzlerce uzman ve uygulayıcının yer aldığı ve kitlelerin aşırılık propagandasına maruz kalmasını engelleme amaçlı bu ağın bünyesinde kurulmuş olan İletişim ve Söylem Çalışma Grubu, aşırılık içeren mesajlara – çevrimiçi olanlar da dahil olmak üzere – ket vurma amacıyla kurulmuştur. Radikalleşme Farkındalık Ağı, arzu eden tüm devletlere – AB üyesi olmasalar bile – danışmanlık, eğitim ve çalıştay şeklinde hizmet verebilmektedir.⁴⁵

42 “Code of Conduct on Countering Illegal Hate Speech Online”, *European Commission*, http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/hate_speech_code_of_conduct_en.pdf (Erişim Tarihi: 29 Ekim 2016).

43 “European Commission and IT Companies Announce Code of Conduct on Illegal Online Hate Speech”, *European Commission* (Press Release), 31.05.2016, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-1937_en.htm (Erişim Tarihi: 29 Ekim 2016).

44 J. M. BERGER, Jonathon MORGAN, “The ISIS Twitter Census Defining and Describing the Population of ISIS Supporters on Twitter”, The Brookings Project on U.S. Relations with the Islamic World (Analysis Paper), *Center for Middle East Policy at Brookings*, No. 20, Washington, March 2015, http://www.brookings.edu/~media/research/files/papers/2015/03/isis-twitter-census-berger-morgan/isis_twitter_census_berger_morgan.pdf (Erişim Tarihi: 29 Ekim 2016).

45 “Radicalisation Awareness Network”, *European Commission*, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/index_en.htm

AB İnternet Forumunun – daha önce değinilen ierik engelleme amacı dışında – internet ve sosyal medya üzerinden gerekleştirilen terörizme hizmet amaçlı propaganda faaliyetlerini engelleme⁴⁶ işlevinin de olduğu hatırlatılabilir. Bu forum aracılığıyla terör karşıtı syemlerin geliştirilmesi mümkün olmaktadır. Ortak Sevk Platformunun – şaşırtıcı olmayan bir şekilde – AB İnternet Forumuna bu alanda da destek olması planlanmaktadır. Çevrimiçi Yasa Dışı Nefret Söylemiyle Mücadeleye İlişkin Davranış Kuralları nceki başlıkta değinilen ve syem geliştirme alanında tekrar hatırlatılmasında fayda olan bir başka girişimdir. Özel sektör ve sivil toplumun mücadele süreçlerine dahil edilmelerine izin vererek nefret söylemiyle mücadelede – sınırlı da olsa – iyimserliğe izin vermektedir.

Avrupa Komisyonunun şiddet ve nefrete eğilim yaratacak yayınları engelleyici bir düzenlemeyi amaçlıyor olması da aynı düzlemde değerlendirilebilir. AB'nin görsel işitsel politikasının gözden geçirilmesine yönelik 25 Mayıs 2016 tarihli neri, YouTube ve Dailymotion gibi video paylaşım platformlarının nefrete teşvik yayınlarına engel olma sorumluluğunun altını çizmekte ve kullanıcılara ‘zararlı içerikleri’ rapor etme olanağı sağlayacak araçların oluşturulmasını öngörmektedir. Komisyon aynı öneride görsel-işitsel alanda ortak kuralların belirlenmesi gerektiğine dikkat çekerek bu kuralların tüye devletlerde uygulanması için ulusal makamların destekleneceğini belirtmiştir.⁴⁷

Sonuç Yerine

İşİD terörünün sanal ortamdaki etkili bir şekilde besleniyor olması, akıllara bu durumla ilgili neler yapılmakta olduğu sorusunu getirmektedir. Bu soru Avrupa Birliği ile ilişkilendirildiğine, ihtiyaç duyulan yapılanmaları oluşturma sürecinin son yıllarda ivme kazanmış olduğu şeklinde bir yanıt verilebilir. İşİD ile mücadelede uluslararası işbirliğinin – devletlerin ıkarlılarıyla mutlak uyum söz konusu olduğu için – sorunsuz bir şekilde sağlanması beklenir. AB tyesi devletlerin de bu konuda bir sorun yaşamadıkları görülmektedir.

(Erişim Tarihi: 15 Ekim 2016); “The Radicalisation Awareness Network (RAN) Explained”, *European Commission*, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/docs/ran_leaflet_en.pdf (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2016).

46 “The European Agenda on Security”, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, *European Commission*, COM(2015) 185 final, Brussels, 28 April 2015, pp. 13-14, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/documents/basic-documents/docs/eu_agenda_on_security_en.pdf (Erişim Tarihi: 21 Ekim 2016).

47 “Commission Updates EU Audiovisual Rules and Presents Targeted Approach to Online Platforms”, *European Commission* (Press Release), 25.05.2016, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-1873_en.htm (Erişim Tarihi: 21 Ekim 2016).

Daha önce de belirtildiği üzere, terör örgütünü sanal ortamda engelleme amacıyla Birlik seviyesinde sürdürülen çabalar ulusal alandakileri tamamlayıcı ve destekleyici niteliktedir ve önemli bir katma değer sağladıkları inkar edilemez. Birlik içerisinde sanal savaşı sürdürmek için gereken önlemler iki sacayağı üzerinde tespit edilmiş ve böylelikle hem içeriğin kaldırılması hem de radikalleşmeye alternatif söylemler geliştirilmesi bağlamında önemli çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmalar henüz başlangıç safhasında sayılabileceği için AB'nin şu ana kadar ortaya koyduğu performans hakkında henüz sağlıklı bir değerlendirme yapılamayacağı iddia edilebilir. Bununla birlikte, Birlik tarafından terör örgütünün internet ve sanal ortam aracılığıyla tehdit oluşturmasına engel olmak amacıyla mücadele edilen iki kulvarda da çeşitli dezavantajların varlığı dikkat çekmektedir. Bunlardan biri olan “sakıncalı içeriğin engellenmesi”, örgütün kitle kaynak kullanım kapasitesi tarafından gölgelenmektedir. Avrupa Birliği veya üye devletler tarafından toplam kaç kişinin bu görevi yerine getirmekte olduğu ile IŞİD tarafının kalabalıklığı beraber değerlendirildiğinde ortaya asimetric bir tablo çıkmaktadır.

Terör örgütlerinin sahip olduğu üstünlük, radikalleşme süreçlerinde de görülmektedir. Her ne kadar Avrupa Birliği'nin alternatif söylem geliştirme ve bunları yayma çalışmalarında ne kadar başarılı olduğunu ölçmek mümkün olmasa da, IŞİD'in bu alanda sahip olduğu çekiciliğin daha fazla olduğu söylenebilir. Hükümetler tarafından gerçekleştirilen yayınların zaten tepkisel kaynaklı bir arayış içerisinde olan gençleri ikna etmekte ne kadar etkili olacakları bir soru işareti oluşturmaktadır. Benzer şekilde, bu mesajların risk altındaki kişilere ulaşma oranları hakkında da düşünülebilir. Radikalleşmeyle mücadelenin zor yanlarından biri, hedefi net olarak belirleyerek mesaj gönderme olanağının sınırlı olmasıdır. Terör örgütü belirli bir profildeki kişileri kendisine doğru çekip doktrinini bu kişilere aktarabilirken AB (veya üye devlet) yetkililerinin tehdiye aynı şekilde karşılık vermeleri kolay değildir.

Bu noktada, terörle mücadelenin uzun vadeli bir süreç olduğunu hatırlatmak yerinde olacaktır. Terörle mücadelede başarıya ulaşmak için uzun vadeli ve sorunun kökenlerini hedef alan çabaların gerekliliği üzerinde genel bir uzlaşma bulunmaktadır. Bu durum, sanal ortamdaki terör faaliyetleri için de geçerlidir. Terörist örgütlere karşı sanal ortamda sürdürülen mücadele sadece bu örgütlerin yayınlarını engelleyerek sürdürülemeyeceği için radikalleşmeyle mücadelenin etkinleştirilmesi hayati önem taşımaktadır. Avrupa Birliği'nin bu doğrultuda farklı platformlardan destek alarak faaliyetlerini sürdürmesi, önümüzdeki yıllarda başarı elde etme şansını artırmaktadır.

KAYNAKÇA

- AUGÉ Rawaa, “Daech et les Médias: Coulisses d’Un Mariage Forcé”, *Hérodote*, No. 160-161, 2016, pp. 209-222.
- “Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi”, Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, <http://avrupa.info.tr/tr/ab-ve-sivil-toplum/haklar-bildirgesi> (Erişim Tarihi: 24 Eylül 2016).
- BENRAAD Myriam, “L’État Islamique: Anatomie d’Une Machine Infernale”, *Revue Internationale et Stratégique*, No. 96, 2014, pp. 28-37.
- BERGER J. M., “The Metronome of Apocalyptic Time: Social Media as Carrier Wave for Millenarian Contagion”, *Perspectives on Terrorism*, Vol. 9, No. 4, August 2015, pp. 61-71, <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/444/875> (Erişim Tarihi: 16 Kasım 2016).
- BERGER J. M., MORGAN Jonathon, “The ISIS Twitter Census Defining and Describing the Population of ISIS Supporters on Twitter”, The Brookings Project on U.S. Relations with the Islamic World (Analysis Paper), *Center for Middle East Policy at Brookings*, No. 20, Washington, March 2015, http://www.brookings.edu/~media/research/files/papers/2015/03/isis-twitter-census-berger-morgan/isis_twitter_census_berger_morgan.pdf (Erişim Tarihi: 29 Ekim 2016).
- BYMAN Daniel, SHAPIRO Jeremy, “Be Afraid. Be A Little Afraid: The Threat of Terrorism from Western Foreign Fighters in Syria and Iraq”, *Brookings* (Policy Paper), No. 34, November 2014, <http://www.brookings.edu/~media/research/files/papers/2014/11/western-foreign-fighters-in-syria-and-iraq-byman-shapiro/be-afraid-web.pdf> (Erişim Tarihi: 10 Eylül 2016).
- CASSINI Sandrine, DELCAMBRE Alexis, DUCOURTIEUX Cécile, “Les Grands Groupes du Web face à la Propagande Djihadiste”, *Le Monde*, 03.12.2015, http://www.lemonde.fr/economie/article/2015/12/03/la-difficile-mission-des-grands-du-web-face-a-la-propagande-djihadiste_4823050_3234.html (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2016).
- CAŞIN Mesut Hakkı, *Uluslararası Terörizm*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2008.
- “Code of Conduct on Countering Illegal Hate Speech Online”, *European Commission*, http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/hate_speech_code_of_conduct_en.pdf (Erişim Tarihi: 29 Ekim 2016).
- “Commission Updates EU Audiovisual Rules and Presents Targeted Approach

- to Online Platforms”, European Commission (Press Release), 25.05.2016, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-1873_en.htm (Erişim Tarihi: 21 Ekim 2016).
- CONWAY Maura, “Terrorist Use of the Internet and the Challenges of Governing Cyberspace” in Myriam Dunn CAVELTY, Victor MAUER and Sai Felicia KRISHNA-HENSEL (Eds.), *Power and Security in the Information Age: Investigating the Role of the State in Cyberspace*, Ashgate, 2007, pp. 95-127.
- DOUZET Frederick, “Le Cyberespace, Troisième Front de la Lutte contre Daech”, *Hérodote*, No. 160-161, 2016, pp. 223-238.
- “EU Internet Forum: Bringing Together Governments, Europol and Technology Companies to Counter Terrorist Content and Hate Speech Online”, *European Commission* (Press Release), 03.12.2015, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-6243_en.htm (Erişim Tarihi: 24 Eylül 2016).
- “EU Internet Referral Unit at Europol – Concept Note”, Council of the European Union, 7266/15, 16.03.2015, <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7266-2015-INIT/en/pdf> (Erişim Tarihi: 24 Eylül 2016).
- “European Commission and IT Companies Announce Code of Conduct on Illegal Online Hate Speech”, *European Commission* (Press Release), 31.05.2016, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-1937_en.htm (Erişim Tarihi: 29 Ekim 2016).
- FIORETTI Julia, CHEE Foo Yun, “Facebook, Twitter, YouTube, Microsoft back EU Hate Speech Rules”, *Reuters*, 31.05.2016, <http://www.reuters.com/article/us-eu-facebook-twitter-hatecrime-idUSKCN0YMOVJ> (Erişim Tarihi: 10 Ekim 2016).
- HUSSEIN Hasna, “La Propagande de Daesh”, *Esprit*, 4 July 2016, <http://esprit.presse.fr/news/frontpage/news.php?code=459> (Erişim Tarihi: 16 Kasım 2016).
- “ISIS Financing: 2015”, Center for the Analysis of Terrorism, May 2016, <http://cat-int.org/wp-content/uploads/2016/06/ISIS-Financing-2015-Report.pdf> (Erişim Tarihi: 14 Ekim 2016)
- “ISIS/Caliphate - Funding and Strength”, *Global Security*, 12.11.2016, <http://www.globalsecurity.org/military/world/para/isil-2.htm> (Erişim Tarihi: 15 Kasım 2016).
- “ISIS Recruitment: Social Media, Isolation, and Manipulation”, *Citizens for Global Solutions*, 04.12.2015, http://globalsolutions.org/blog/2015/12/ISIS-Recruitment-Social-Media-Isolation-and-Manipulation#.V3_cHRK-NqJo (Erişim Tarihi: 10 Ekim 2016).

- KAMPF Zohar, LIEBES Tamar, *Transforming Media Coverage of Violent Conflicts: The New Face of War*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2013.
- KLAUSEN Jytte, TSCHAEN BARBIERI Eliane, REICHLIN-MELNICK Aaron, ZELIN Aaron Y., “The Youtube Jihadists: A Social Network Analysis of Al-Muhajiroun’s Propaganda Campaign”, *Perspectives on Terrorism*, Vol. 6, No. 1, March 2012, pp. 36-53 <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/klausen-et-al-youtube-jihadists/361> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2016).
- KNIGHT Ben, “Germany to Ease Deportations for Migrant Criminals”, *Deutsche Welle*, 11.08.2016, <http://www.dw.com/en/germany-to-ease-deportations-for-migrant-criminals/a-19465493> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2016).
- “La Lutte contre Daech 2.0 en Europe”, *Arte*, 15.03.2016, <http://info.arte.tv/fr/la-lutte-contre-daech-20-en-europe> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2016).
- “Le Terrorisme Djihadiste”, *Stop-Djihadisme*, <http://www.stop-djihadisme.gouv.fr/decrypter.html> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2016).
- LEGRAIN Thomas, “L’Utilisation des Réseaux Sociaux par les Bandes Criminelles”, *Sécurité Globale*, Printemps 2016, No. 1, pp. 97-111.
- “Les Réseaux Sociaux Complices des Terroristes?”, *Le Matin*, 16 June 2016, <http://www.lematin.ch/monde/Les-reseaux-sociaux-complices-des-terroristes/story/23517427> (Erişim Tarihi: 10 Eylül 2016).
- “Loi No. 2014-1353 du 13 Novembre 2014 Renforçant les Dispositions Relatives à la Lutte contre le Terrorisme”, *Journal Officiel de la République Française*, No. 263, 14.11.2016, <https://www.legifrance.gouv.fr/affich-Texte.do?cidTexte=JORFTEXT000029754374&categorieLien=id> (Erişim Tarihi: 10 Ekim 2016).
- LOVELUCK Louisa, “Islamic State Sets Up ‘Ministry Of Antiquities’ to Reap the Profits of Pillaging”, *The Telegraph*, 30.05.2015, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/islamic-state/11640670/Islamic-State-sets-up-ministry-of-antiquities-to-reap-the-profits-of-pillaging.html> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2016).
- MERCHANT Yasmin, “How ISIS Recruits through Social Media”, *Fordham Political Review*, <http://fordhampoliticalreview.org/how-isis-recruits-through-social-media/> (Erişim Tarihi: 14 Ekim 2016).
- “Messageries Chiffrées: La France et l’Allemagne Demandent à l’Europe d’Agir”, *Le Point*, 23.08.2016, http://www.lepoint.fr/societe/messageries-chiffrees-la-france-et-l-allemande-demandent-a-l-europe-d-agir-23-08-2016-2063213_23.php#xtor=RSS-221 (Erişim Tarihi: 25 Eylül 2016).

- NANCE Malcolm, *Defeating ISIS: Who They Are, How They Fight, What They Believe*, Skyhorse Publishing, New York, 2016
- NIELSEN Nikolaj, "Internet Giants Discuss Jihad with EU ministers", *EUobserver*, 09.10.2014, <https://euobserver.com/justice/125989> (Erişim Tarihi: 28 Ekim 2016).
- PIOLET Vincent, "Géoéconomie du Proto-État Dirigé par Daech", *Géoéconomie*, No. 78, 2016, pp. 59-73.
- PIQUET Caroline, "Comment Daech Attire de Jeunes Médecins et Ingénieurs", *Le Figaro*, 16 February 2016, <http://www.lefigaro.fr/international/2016/02/16/01003-20160216ARTFIG00035-comment-daech-attire-de-jeunes-medecins-et-ingenieurs.php> (Erişim Tarihi: 10 Ekim 2016).
- "Preventing Radicalisation: Role of the European Commission", *European Commission* (Press Release), 02.12.2014, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/docs/fight-against-radicalisation/role_of_the_eu_en.pdf (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2016).
- "Pro-ISIS Hacking Groups Form United Cyber Caliphate", *Flashpoint*, 29.04.2016, <https://www.flashpoint-intel.com/media-post/pro-isis-hacking-groups-form-united-cyber-caliphate/> (Erişim Tarihi: 24 Ekim 2016).
- "Radicalisation Awareness Network", *European Commission*, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/index_en.htm (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2016).
- "Report of the Secretary-General on the Threat Posed by ISIL (Da'esh) to International Peace and Security and the Range of United Nations Efforts in Support of Member States in Countering the Threat", *United Nations Security Council*, S/2016/92, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2016/92 (Erişim Tarihi: 24 Ekim 2016).
- "Revised EU Strategy for Combating Radicalisation and Recruitment to Terrorism", *Council of the European Union*, 19.05.2014, <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%209956%202014%20INIT> (Erişim Tarihi: 14 Ekim 2016).
- SALTMAN Erin Marie, RUSSEL Jonathan, "White Paper - The Role of Prevent in Countering Online Extremism", 02.12.2014, *Quilliam*, <https://www.quilliamfoundation.org/wp/wp-content/uploads/publications/free/white-paper-the-role-of-prevent-in-countering-online-extremism.pdf> (Erişim Tarihi: 10 Ekim 2016).
- SCHNEIER Bruce, *Beyond Fear: Thinking Sensibly about Security in an*

Uncertain World, Springer, New York, 2003.

“SIPI: Foundation for Intercultural Participation and Integration (Stichting Interculturele Participatie en Integratie)”, *European Network of Deradicalisation*, <http://www.european-network-of-deradicalisation.eu/component/contact/contact/54-sipi> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2016).

SIROHI M. N., *Cyber Terrorism and Information Warfare*, Alpha Editions, Delhi, 2015.

Stratégie Fédérale Belge contre la Radicalisation Violente, <http://www.joel-lemilquet.be/wp-content/uploads/2014/06/1406-annexes.pdf> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2016).

“Supporting the Prevention of Radicalisation Leading to Violent Extremism”, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, *European Commission*, COM(2016) 379 final, 14.06.2016, http://ec.europa.eu/education/library/publications/2016/communication-preventing-radicalisation_en.pdf (Erişim Tarihi: 28 Ekim 2016).

“The European Agenda on Security”, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, *European Commission*, COM(2015) 185 final, Brussels, 28 April 2015, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/documents/basic-documents/docs/eu_agenda_on_security_en.pdf (Erişim Tarihi: 21 Ekim 2016).

“The Netherlands Comprehensive Action Programme to Combat Jihadism: Overview of Measures and Actions”, National Coordinator for Security and Counterterrorism, Ministry of Security and Justice, 29.08.2014, https://english.nctv.nl/Images/def-a5-nctvjihadismuk-03-lr_tcm92-562673.pdf (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2016).

“The Netherlands: Extremism and Counter-Extremism”, *Counter Extremism Project*, 14.04.2016, http://www.counterextremism.com/sites/default/files/country_pdf/NL-04142016.pdf (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2016).

“The Radicalisation Awareness Network (RAN) Explained”, *European Commission*, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/docs/ran_leaflet_en.pdf (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2016).

THOMSON David, *Les Français Djihadistes*, Editions des Arènes, Paris, 2014.

TORRES SORIANO Manuel R., “The Vulnerabilities of Online Terrorism”,

Studies in Conflict & Terrorism, Vol. 35, No. 4, 2012, pp. 263-277.

VEILLEUX-LEPAGE Yannick, “Paradigmatic Shifts in Jihadism in Cyberspace: The Emerging Role of Unaffiliated Sympathizers in Islamic State’s Social Media Strategy”, *Journal of Terrorism Research*, Vol. 7, No. 1, January 2016, pp. 36-51.

WEIMANN Gabriel, “Using the Internet for Terrorist Recruitment and Mobilization” in Boaz GANOR, Katharina von KNOP, Carlos DUARTE (Eds.), *Hypermedia Seduction for Terrorist Recruiting*, IOS, Amsterdam, 2007.

“Why Islamic State Is Winning the Online War”, *Der Spiegel*, 19.11.2015, <http://www.spiegel.de/international/europe/authorities-struggle-to-control-islamic-state-online-a-1063490.html> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2016).

ZANINI Michele, Sean J.A. EDWARDS, “The Networking of Terror in the Information Age” in John ARQUILLA, David RONFELDT (Eds.), *Networks and Netwars. The Future of Terror, Crime And Militancy*, RAND Corporation, Santa Monica, Arlington & Pittsburgh, 2001, pp. 29-60.

ZELIN Aaron Y., “Picture Or It Didn’t Happen: A Snapshot of the Islamic State’s Official Media Output”, *Perspectives on Terrorism*, Vol. 9, No. 4, August 2015, pp. 85-97 <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/445/876> (Erişim Tarihi: 16 Kasım 2016).